
Književna poročila

kaki predstavi peči. Zavedam se sicer v momentu videnja peči, da sem ja z, ki doživljam peč, zavedam se tudi, da jo doživljam z gledanjem (videnjem), ne doživljam pa poleg gorke peči pred seboj, ki jo vidim in tipljem, nobene predstave kake peči. Ugovor, da je baš gledanje (videnje) peči istovetno s predstavo peči, ne drži, ker je izraz «peč videti» isto kakor izraz: «peč doživljati». Videti, slišati, tipati, vohati, okušati itd. pomeni le različne načine doživljanja. Noben normalen človek ne misli, ko pravi, da vidi n. pr. drevo, da ima predstavo drevesa, ki je naperjena na neki predmet, «drevo». Človek kratkoma malo ne doživlja, ko vidi drevo, predstave drevesa, temveč drevo, in sicer toliko in toliko metrov visoko, zeleno, s sadjem obloženo drevo v vsej njegovi razsežnosti in fizičnosti. Šele potom spekulativnega razmišljanja je prišel človek filozof do sicer nikoli iskrenega dvoma v resničnost neposrednjega doživetja. Na morebiten ugovor, da vselej, kadar doživljam, tudi «nekaj» doživljam, kar ni to doživljanje samo, da je ta «nekaj» torej vendarle nekak «predmet» doživljanja, ali konkretno govorjeno: da morem le o peči n. pr. reči, da je gorka, ne pa o svojem doživljanju peči, odgovarjam, da o videnju zaradi tega ne morem reči, da je gorko, ker ne doživljam gorkega videnja, ampak le gorko peč.

Iz neizpodbitnega dejstva, da doživljam vselej in pod vsakim pogojem realnost in ne nečesa, kar se šele na realnost nekako nanaša, je po moji logiki dopusten edinole sklep, da predmetov, ki jih nihče ne doživlja, ali drugače rečeno, da predmetov izven vsakega faktičnega (ne samo možnega) doživetja sploh ni. Pri tem je irelevantno, ali doživljam predmete na tako zvani pristen ali nepristen način. Vsak predmet je izčrpan v njegovem doživetju. Kakor eksistira okrogel kvadrat le kot ideja, ker je le idejno doživljiv, tako eksistira gorka peč kot čuten (viden, tipen itd.) predmet, in sicer le v toliko, v kolikor ga faktično vidim in tipam. Vidnje, tipno čutenje itd. pa ni predstavljanje, marveč neposredno čutno doživljanje dotičnega predmeta. Dejstvo, da doživljam čutna doživetja pozneje lahko tudi v obliki predstav (v zmislu Vebrove psihologije nepristnih predstav), ni še noben dokaz za to, da so tudi čutna doživetja le doživetja nekakih «pristnih» predstav, ki so nekako naperjene na neke objektivne, to se pravi izven vsakega doživetja eksistentne predmete.

Iz vsega tega pa sledi, da je tudi slika, ki jo vidim, le takrat in v toliko lepa, kadar in v kolikor jo kot lepo doživljam, in da je kak pojav le takrat in v toliko etično vreden, kadar in v kolikor ga kot etično vrednega doživljam. Proti temu ne govori prav nič dejstvo, da mislim, ako izrečem kako estetično ali etično sodbo o kakem pojavu, na pojav sam in ne na svoja čuvstva spričo tega pojava, ker je doživetje lepega pojava nekaj povsem drugega nego doživetje zavesti estetičnega sočuvstvovanja spričo čutnega doživetja tega pojava. V prvem primeru doživim lep pojav, v drugem pa zavest estetičnega čuvstvovanja spričo njega. Obe doživetji sta pa doživetji, ki se izčrpavata sama v sebi.

Dr. Alfred Šerko.

Ivan Albreht: Ranjena gruda. Splošna knjižnica št. 1. V Ljubljani 1923. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna.

Ivan Albreht: Andrej Ternouc, reliefna karikatura iz minulosti. Splošna knjižnica št. 10. V Ljubljani 1923. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna.

V «Ranjeni grudi» je hotel plodoviti pisatelj zapeti hvalnico domači zemlji, pokazati je hotel sožitje zemljana z rodno grudo, ki ju je medsebojno trpljenje tako tesno navezalo drug na drugega. Bila naj bi to povest prav po zahtevi tako zvane «domačnostne umetnosti», ki išče snovi za umetnine v pokrajinar-

Književna poročila

stvu in je nasprotna vsakemu «evropejziranju» umetnosti. Pri nas ima te vrste teženje zelo plodovita tla in iz najnovejšega časa lahko zabeležimo predvsem dva taka vzgleda, namreč Tavčarjevo «Cvetje v jeseni» in Levstikovo «Gadje gnezdo». «Ranjena gruda» omenjenih dveh del nikakor ne doseza, dasi ima tudi svoje vrline, ki jih posebno očituje prvi del (do XII. poglavja). Iz družinske zgodbe, ki se mirno razvija, raste podoba Alenke, ki je nekaka junakinja celega dejanja. V njeno detinstvo peva slovenska pokrajina, ki jo je pisatelj prav lepo orisal. V zložnem tempu povesti te tu in tam ustavi drobna sličica, ki pa vpliva zelo učinkovito, n. pr. sestanek Anžeta in Alenke v gozdu: kaka preprostost prizorčka in vendar diha iz te enovitosti čudovita tišina umetnine.

Skoda, da je drugi del povesti tako medel in površen. Imam vtis, kot da se je pisatelju mudilo, da zaključi, sicer bi mogel imenovati to delce za posrečeno in organsko zaokroženo, kar pa ni in je prizor, ko reši Alenka svojo čast, občutno bled, ko bi baš to poglavje zahtevalo največ oblikovalčeve pažnje.

Kakor se na nekaterih straneh vidi, da je pisatelj tehtal stavke in besede, tako te spet drugod osuplja avtorjeva površnost v jezikovnem oziru, n. pr. «Kaj pa vendar tebe spet e n k r a t privede k nam?» (str. 61.), ali «... se je po dolgem času spet e n k r a t prestrašila...» (str. 64.) in podobno.

Zelo sem se pa zavzel nad *Andrejem Ternoucem*, ki bi bilo bolje, da ga ni Albreht nikoli napisal, ali pa da je ostal v listku dnevnika, kjer je svoj čas izhajal. Motil bi se, če misliš, da je *Ternouca* rodila *distančnost*, kot jo očitava n. pr. *Anatole France*, ki zna visoko duhovitost oviti v čar izbrane slogovitosti. O obeh teh lastnostih pa gotovo ni dosti duha ne sluha v tej «reliefni karikaturi», ki je koncem koncev tudi brez vsake osti. Da je morda literarna satira? Na *Preglja* gotovo ne, na koga drugega še manj. Torej res ne vem, kako bi opravičil postanek te «napete» storije, ki se bo ob njej kratkočasil kvečjemu kak dogodljajev željni čitatelj. *Miran Jarc.*

Janko Samec: Življenje. Pesmi. Splošna knjižnica, zv. 16. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna. V Ljubljani 1924. Str. 110.

Pokolenje, ki se je javljalo s svojimi pesniškimi proizvodi v slovenskem slovstvu zadnjih petnajst let, je v *Samcu* prešlo v izrazito *epigonstvo*. S tega vidika je zbirka «Življenje» prav zanimiv in proučevanja vreden spomenik, ki vsebuje vse vrline in hibe tega pesniškega rodu, seveda kolikor toliko ublažene pod vplivom individualne duševnosti, ki pa vendarle ni toliko samo-svoja, da se ne bi sprostila iz oznake epigonstva. Obraz te duševnosti bi bil prilično ta: iz literarne boleznosti porojeno otožje je vzbudilo v čuvstveno raznihanejšem človeku tudi premišljevanje «kaj je življenje» — v obliki, ki so jo uporabljali že premnogi pred njim — in odkod in čemu trpljenje. Toda pesnik se ni ustavil pri tem vprašanju, ki se mu je oddolžil le z lepo upesnjenimi čuvstvi, temveč se je na lahkkih krilih hrepenenja predal vetrovom, kot so jih naravnali in usmerili tudi že premnogi drugi krmarji duha. Ob lirizmu erotičnih doživetij je zrastel v afirmacijo zemljanstva in dal izraza tem razgledom v pestri množici slik iz prirode, ki jim pripeva močan čut domovinstva. V «psalme na višini» in «izpovedi» pa vendarle ne morem dobesedno verjeti, ker jim manjka pač prepričevalnosti resničnega doživetja.

Svoje mnenje o šibki individualnosti tudi najbolje okrepim s ponazoritvijo ideologije, ki diha iz «življenja». Ker je namreč beseda oblika duha, je že navidez malo pomembna raba nekih izrazov, stikov, prispodob velike važnosti za ugotovitev duhovne stopnje umetnikove.